

Van Landschap naar Tuin

“Toegankelijk, vooruitstrevend en herkenbaar Nederlands. Deze drie kenmerken hebben het Nederlandse ontwerp wereldfaam bezorgd en Dutch Design tot een wereldmerk gemaakt. Ook tuin- en landschapsontwerp maakt deel uit van dit wereldwijde merk. Tuinen vormen vaak een reactie op het omringende landschap, dat ze temmen en idealiseren. Niet zelden is het een miniatuurversie van het landschap dat de tuinontwerper om zich heen ziet. In dit boek kijken we naar het tuin- en landschapsverleden van Nederland, belichten we het werk van hedendaagse tuinontwerpers, en laten ze zien hoe hun werk aansluit bij het lokale landschap. We bekijken tuinontwerpen en hun makers in samenhang met drie verschillende aspecten: allereerst de Nederlandse cultuurlandschappen – resultaat van vele eeuwen interactie van de mens met wat de aanwezige natuur aanreikte – vervolgens de kunstmatige, zeer planmatig georganiseerde, maar altijd functionele landschapsvormen, en ten slotte de landschappen die werden ontworpen om ervan te genieten en leefruimte aan mensen te bieden. Daarbij wordt uitgebreid aandacht besteed aan de grote rol van ontwerpers als Jac. P. Thijsse, Mien Ruys en Piet Oudolf. Wat voor ons normaal en zelfs doorsnee is, is voor Noel Kingsbury, als Brits tuinontwerper en plantenkenner, een verrassende ontdekkingstocht. Ondanks de vele overeenkomsten tussen de Engelse en Nederlandse tuin weet hij op bijzondere wijze de vinger te leggen op wat ons land uniek maakt en hoe de Nederlandse ontwerpers een moderne draai geven aan tuinontwerp, een draai die je niet snel zult vinden in het buitenland. De blik van Kingsbury en de overvloed aan schitterende foto’s van Maayke de Ridder, maken dit tot een puur Nederlands boek met internationale allure”.

Uitgeverij Noordboek | Hlbooks EAN 9789056157166

WOORD VOORAF

In 1994 kwam Noel voor het eerst bij ons in Hummelo aanwaaien. In de jaren daarna bezocht hij ons regelmatig opnieuw en gaandeweg kregen we het idee om samen boeken te schrijven. Zijn belangstelling voor waar ik mee bezig was, maakte deel uit van een groter project waar hij aan werkte: hij bestudeerde nieuwe en op de natuur geïnspireerde beplantingen in tuinen en landschappen. In die periode, begin en midden van de jaren 1990, waren we recalcitrant en wilden onze eigen wereld scheppen. De mensen die met vaste planten en wilde bloemplanten bezig waren, kenden elkaar allemaal, zochten elkaar op en kwamen elkaar tegen tijdens een serie jaarlijkse plantendagen en Perennial Perspective-conferenties, georganiseerd door kleine kwekers die zich bezighielden met speciale en bijzondere planten. Noel werd lid van onze groep en maakte in die periode kennis met ons allemaal: Rob Leopold in Groningen, Leo den Dulk in Arnhem, Henk Gerritsen met zijn Priona-tuinen, Coen Jansen in Dalfsen, Hein Koningen die toezicht hield op het parkenbeheer in Amstelveen en andere fijnkwekers.

Net zoals ons plantensortiment groeiden ook onze ideeën over hoe beplanting in een tuin toegepast zou moeten worden en dit werd breed overgenomen. Dit boek gaat deels over die toename. Over hoe ideeën waarvoor in het begin weinig belangstelling was, bijna gemeengoed zijn geworden. Met name de passie voor wilde planten op hun natuurlijke,

ongerepte plekken, die vooral Henk voelde, is nu deel van de cultuur van veel tuinliefhebbers. Het boek laat ook zien hoe de invloeden vanuit het verleden vorm geven aan het heden. Denk bijvoorbeeld aan Mien Ruys, een ontwerper die zo haar stempel drukte op de Nederlands tuin- en landschapsarchitectuur dat het moeilijk was om je aan haar invloed te onttrekken. Nu is een nieuwe generatie haar aan het herontdekken. Zij geven nieuwe inhoud aan haar ideeën, passend bij onze tijd.

Dit boek gaat ook over ons land en ons landschap. Nederland hield Noel behoorlijk bezig, hoewel hij zich toen nog beklaagde over hoe makkelijk je in ons land kon verdwalen omdat alles hetzelfde leek. Pas na een poosje leerde hij het landschap begrijpen en waarderen. Hij ontdekte dat het oneindig veel gevarieerder is dan mensen vaak denken. In dit boek laat hij duidelijk zien dat juist die variatie deel uitmaakt van de achtergrond van het werk van de nieuwe generatie tuin- en landschapsontwerpers. Het is een boek waarin tuinliefhebbers veel inspiratie vinden en vooral ook veel ideeën kunnen opdoen voor hun eigen tuin.

Het kost tijd om ons landschap te leren lezen. Niet iedere bezoeker komt zo ver. Dit boek is niet uitsluitend het resultaat van het bezoeken van tuinen en praten met de ontwerpers, maar berust op het geduldig observeren van nog veel meer.

Piet Oudolf

Donders! & van der Heiden

‘Heel Nederland is bijna een particuliere tuin,’ zegt Pierre van der Heiden. ‘Het hele landschap is rationeel vormgegeven, is ontworpen, en zelfs herhaaldelijk opnieuw ontworpen. Alle natuur is hier kunstmatig. Ze leren ons op school dat alles ontworpen en aangelegd kan worden zoals jij dat wilt, wat in zekere zin fantastisch is.’ Pierre reageert, zoals zoveel mensen in dit land, echter ook ambivalent, als hij daaraan toevoegt: ‘Na de Tweede Wereldoorlog speelde er een proces van rationalisering en consolidatie. Dat veranderde het landschap enorm en bracht ons land rijkdom, maar doordat Holland een product is geworden, is de biodiversiteit verloren gegaan.’ Hij ziet particuliere tuinen duidelijk als een toevluchtsoord, een schuilplaats waarin je een beter gevoel van evenwicht krijgt.

Het samenwerkingsverband onder de naam Donders! & van der Heiden is uiterst succesvol. De website van het tweetal vermeldt een groot aantal projecten, in alle maten, van kleine stadstuinen tot forse landelijke tuinen. Een bezoek aan hen om enkele van hun tuinen te zien wordt kiezen uit heel veel, en een wandeling door de straten van Apeldoorn, hun beider woonplaats, wordt al gauw bijna een soort afvinken van projecten, als Monique Donders terloops opmerkt: ‘Die daar hebben we ook gedaan, je kunt over de haag heen kijken als je wilt.’

Hun stijl berust op moderne, heldere lijnen, eenvoudige, maar dikwijls vrij lange, grafische blokken van in vorm gesnoeide heesters (vaak buxus). Veel van hun tuinen zou je als minimalistisch kunnen omschrijven, voor klanten die alles eenvoudig willen houden en niet veel in de tuin willen werken. Er is overduidelijk een verband met de hoge organisatiegraad van het rationele Nederlandse agrarische landschap. Soms word je in hun tuinen

verrast door niveauperanderingen (in een vlak landschap is iedere niveauperandering al betekenisvol), zoals bestrating op een hoger niveau dan begroeide tuindelen met bodembedekkers, bijvoorbeeld maagdenpalm (*Vinca*-soorten). Op die beplanting kun je niet lopen, met als psychologisch effect dat het lijkt alsof je langs water loopt.

In sommige tuinen hebben vaste planten de overhand, vaak in dezelfde rechthoekige blokvormen die de buxus of taxus aanneemt – grote, bijna overdreven weelderige perken vol vaste planten, die sterk contrasteren met de strakke lijnen en de terughoudendheid van de rest van de tuin. Sommige groepen vaste planten kunnen ook heel minimalistisch overkomen, zoals in een stadstuin waar een lange rij *Persicaria amplexicaulis* in de nazomer flink opvalt (in combinatie met een paar andere, eerder bloeiende soorten).

Monique Donders en Pierre van der Heiden kennen elkaar al meer dan dertig jaar en hebben gedurende de helft van die

tijd samengewerkt. De nauwe band die ze hebben ontwikkeld verklaart het een en ander over hun manier van ontwerpen die de meeste mensen heel bijzonder vinden.

‘Ik ontmoet of bezoek zelden klanten of kom op plekken,’ zegt Pierre. ‘Ik heb een vorm van autisme,’ verklaart hij, suggererend dat het beter is dat hij geen contact met klanten heeft. Monique is het gezicht van hun bedrijf naar buiten toe. ‘Zij is de ogen en oren,’ zegt Pierre. ‘Monique ontvangt de informatie die we nodig hebben van de klanten, selecteert dat en speelt dat aan mij door... ze filmt dingen... als ze met (echt)paren werkt moeten beiden aanwezig zijn als ze met haar spreken... ze geeft alles aan mij door, ik neem alles op wat zij daarbij voelt, mijn antennes werken dan op volle kracht... we kennen elkaar zo goed. Het is niet zonder risico,’ geeft hij toe, ‘maar het houdt me scherp. Door zo te werken krijg ik niet de achtergrondruis door, maar alleen de feiten van Monique. Zij concentreert zich op wat belangrijk is.’

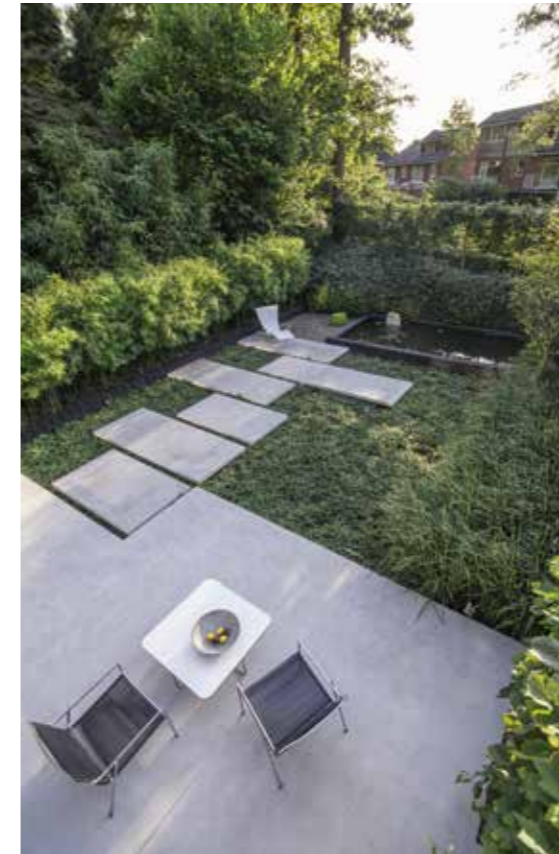

01

02

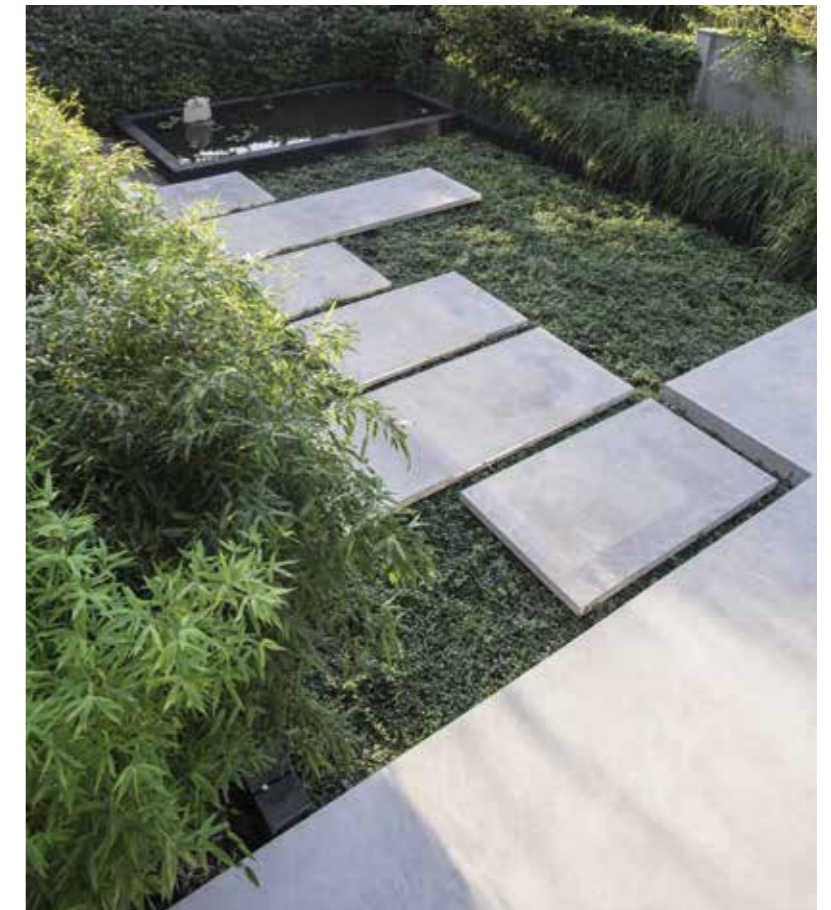

03

04

- 01 Minimalisme in de tuin
- 02 Het ontwerp voor deze kleine stadstuin
- 03 Betonnen platen in drie maten
- 04 De platen lijken te drijven op een zee van kleine maagdenpalm (*Vinca minor*)
- 05 De niet-woekerende bamboe *Fargesia 'Jiuzhaigou'*

05

gedetailleerde plannen en overzichten in 3D, wat maar nodig is.' 'Soms,' vult Monique aan, 'moet je de klanten bij de hand nemen om duidelijk te maken wat we voorstellen. Ze snappen het niet altijd meteen, we moeten vaststellen hoe ver we bij onze klanten kunnen gaan. Sommigen laten zich makkelijk afschrikken.'

Het geheim van het succes van het stel in wat velen in dit vak – of ook wel daarbuiten – een nogal vreemde manier van werken zouden kunnen vinden, is dat ze elkaar van haver tot gort kennen en dat tuinen altijd een centraal punt in hun relatie hebben gevormd. 'We vullen elkaar volkomen aan en vertrouwen elkaar volledig, we zouden dit niet los van elkaar kunnen doen,' zegt Pierre. 'Toen we jong waren,' zegt hij, 'reisden we veel door Europa, bezochten tuinen. We kwamen dan op onze motor aanzetten, in onze leren motorpakken; mensen vonden ons soms heel verrassend, omdat we zo jong waren en op een motor reden... we hebben zoveel gezien.' Als inspiratiebronnen noemt hij Villa Gamberaia bij Florence, de Ephrussi de Rothschild-tuin in Saint-Jean-Cap-Ferrat en de Chelsea Flower Show in Londen.

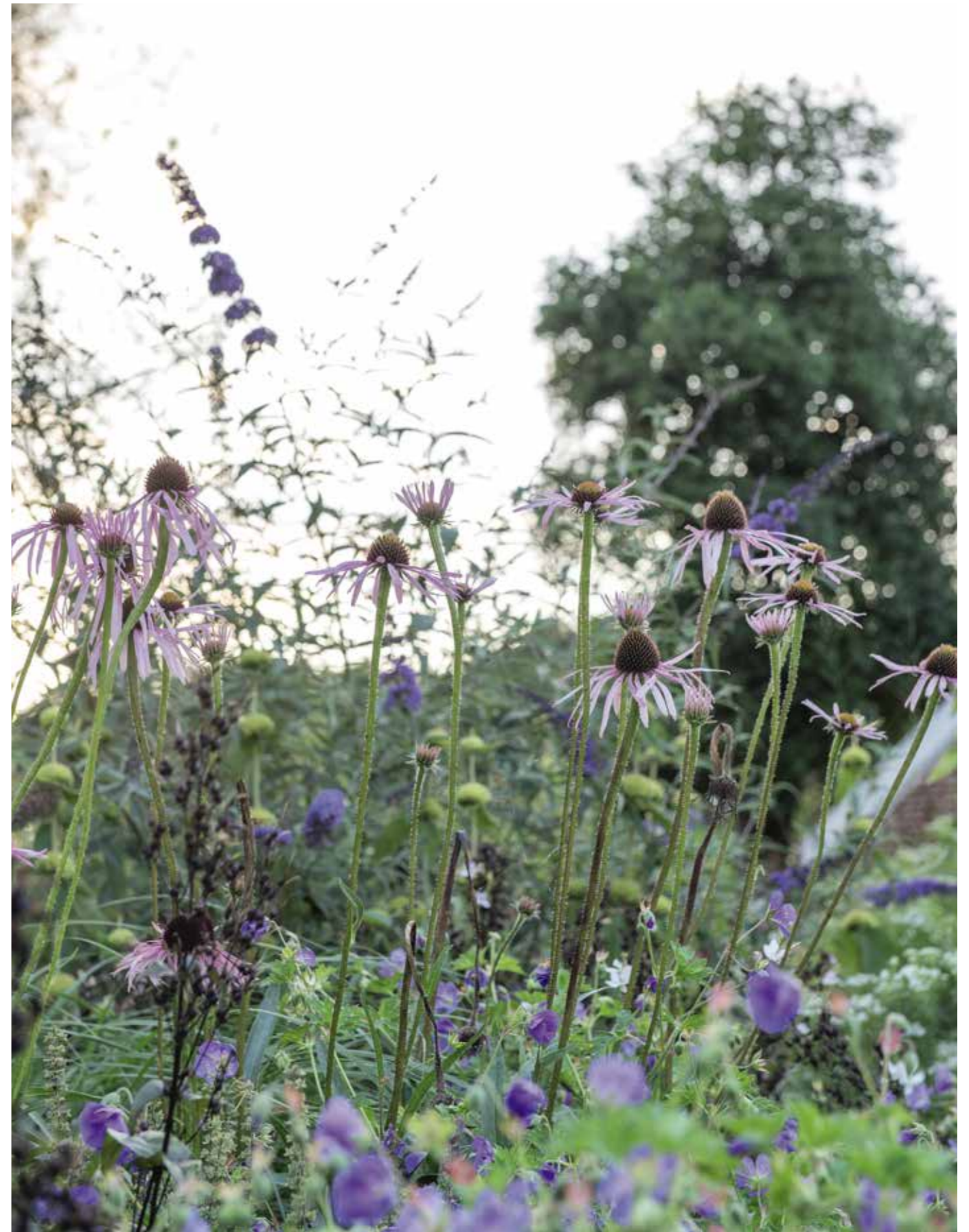
'Als we het aan de klant voorleggen, is het nooit een compromis, het is een mogelijkheid waar je net zo lang aan werkt tot het goed is... we bieden NOOIT opties...'

Over het ontwerpen zelf vertelt Pierre: 'In gedachten en met gesloten ogen ga ik een perceel binnen, open mijn ogen, kijk 360 graden om me heen en sluit ze dan weer. De indruk die ik daarbij opdoe is een impressie. Ik voel die plek aan. Dat noemen we de essentie ervan en dat is wat ik nodig heb. Iedere plek, of die nu mooi of lelijk is, laat een zekere emotie achter en die moet ik aanvoelen. Het doet er niet toe of die essentie goed of slecht is. Als ik het gevoel heb dat ik die essentie te pakken heb, volgt er opnieuw een gesprek met Monique om duidelijk te krijgen dat we hetzelfde voelen en dat is het punt waarop ik op mezelf terugval en de tuin ontwerp. Vroeger,' zegt Pierre, 'om zijn ontwerpproces extra te verduidelijken, 'zou ik aan het ontwerpen slaan en kon dan niet kiezen uit eindeloos veel mogelijkheden... als een huis met tien deuren. Open een

deur en daar zitten dan weer tien andere achter. Het is als een boom met oneindig veel vertakkingsmogelijkheden. Zoals het nu gaat voel ik me veel zekerder dat ik op het goede spoor zit. Daar komt nog iets bij: als ik niet op het juiste spoor zit, kan ik teruggaan naar een punt waar ik een andere beslissing kan of moet nemen. Die mogelijkheid om terug te gaan, te heroverwegen en dan weer vooruit te gaan op een ander spoor, maakt een groot verschil met hoe ik eerder in mijn carrière te werk ging.' Als hij een ontwerp heeft gemaakt, beschrijft hij 'dat ik alles met Monique doorneem. We moeten het volkomen eens zijn over het eindresultaat... soms is dat een heel gevecht. Als we het aan de klant voorleggen, is het nooit een compromis, het is een mogelijkheid waar je net zo lang aan werkt tot het goed is... we bieden NOOIT opties... we komen met

01

02

03

04

05

Pierre heeft ongetwijfeld een ijzersterk voorstellingsvermogen. 'Wanneer ik een tuin ontwerp,' zegt hij, 'heb ik daarvan een voorstelling van vijf jaar later in mijn hoofd. Daarom vind ik het moeilijk als een klant enthousiast is over een nieuwe tuin... Ik denk dan "Bel me over een paar jaar maar en wees dan enthousiast".'

Monique voegt eraan toe: 'Ik kan door een jonge tuin heen kijken.' De organisatie luistert nauw. 'Ik begeleid de hoveniers,' zegt Monique, 'ik weet waarvoor we bij wie moeten zijn, dat is vaste prik.' We bespreken de voor haar gebruikelijke gang van zaken tijdens een etentje in een Chinees restaurant. Ze werkt met een groepsapp op haar mobiel om de samenwerking met de uitvoerders te coördineren, 'wat een heel effectieve manier is om iedereen erbij te betrekken,' zegt ze, 'inclusief de klanten, maar Pierre zit er niet bij.'

Het stel heeft vaak met een beplantingsadviseur gewerkt,

maar nu is uitsluitend Ruurd van Donkelaar erbij betrokken. Die maakt niet alleen de beplantingsplannen, maar stelt voor iedere klant ook een boek samen, een gepersonaliseerd handboek met afbeeldingen van de planten en informatie erover, aanwijzingen voor verzorging en onderhoud, evenals informatie over biodiversiteit en het land van herkomst. Het is voor klanten een middel om wat kennis op te doen en een aanmoediging om van de tuin met de planten te gaan houden, en dat in hun gezin en familie door te geven. 'Ruurd wordt erbij betrokken als het ontwerp klaar is en er met de klant overlegd wordt welk type beplanting hij/zij wil en de mate van onderhoud waar hij/zij blij mee is. Bijna iedere keer noteer ik de woorden "onderhoudsarm" en "privacy";' zegt Ruurd. 'Ik moet weten wat er op de betreffende plek mogelijk is om een beslissing te kunnen nemen over het gevoel dat de beplanting moet creëren... Pierre ontwerpt de verschillende ruimtes, ik vul ze in.' Hij vertelt dat hij een

01 Rode zonnehoe (Echinacea purpurea 'Pica Bella'), siermarjolein (Origanum 'Rosenkuppel'), stijf ijzerhard (Verbena bonariensis)

02 Egelzonnehoe (Echinacea pallida)

03 Rode zonnehoe (Echinacea purpurea) en lichtblauwe Russische salie (Salvia yangii) kleuren een border in hartje zomer

04 Koele uitgestrekte grasvlakken contrasteren sterk met de kleurrijke borders

05 Egelzonnehoe (Echinacea pallida) domineert in dit deel van de border

06 Vanaf midden zomer worden zaadhoofden visueel steeds belangrijker

07 Een afwisseling van borders met gazons

06

07

systeem gebruikt dat ontwikkeld werd door Hansen en Stahl, twee Duitse onderzoekers die hele series beplantingscombinaties samenstelden op basis van zowel habitat als het onderhoudsniveau. Hun systeem maakte het voor heel wat landschaps- en tuinontwerpers in Duitsland mogelijk om complexe beplantingen te creëren. Omdat dit oorspronkelijk werd ontwikkeld voor het landklimaat in Beieren, heeft Ruurd het aangepast aan het wat mildere zeeklimaat in Nederland. 'Soms stel ik groepsbeplantingen samen,' zegt hij, 'soms gemengde combinaties met tussenbeplanting, soms met planten in lagen. Negentig procent van de planten die ik toepas, is heel betrouwbaar,' zegt hij, 'maar ik houd van minstens tien procent avontuur.' Hij doelt op planten waar hij bijvoorbeeld minder vertrouwd mee is of die minder voorspelbaar zijn.

'Ik houd van de heldere lijnen van Holland,' zegt Pierre, 'Die zorgen voor een soort helderheid in mijn denken, maar het is belangrijk dat Ruurd erbij is betrokken omdat strakke lijnen eenvoudig en rustig zijn, maar de beplanting laat je de seizoenen ervaren, verwelking waarderen. Zijn beplanting verzacht de harde lijnen.'

In recentere opdrachten lijken de vaste planten meer uit de kaders te breken, worden de harde lijnen en ruige grafische stukken gras en houtsnippers teruggedrongen. In sommige tuinen vind je nu behoorlijk uitgebreide en verschillend gemengd samengestelde vakken met vaste planten. Door een evenwicht te creëren tussen de grafische strengheid van de belijning en de natuurlijke chaos van begroeiing geven Donders en Van der Heiden misschien op microformaat uitdrukking aan de creatieve spanning tussen het in Nederland overwegende tekentafellandschap en het sterke verlangen naar een wat minder gereguleerde natuur.

01

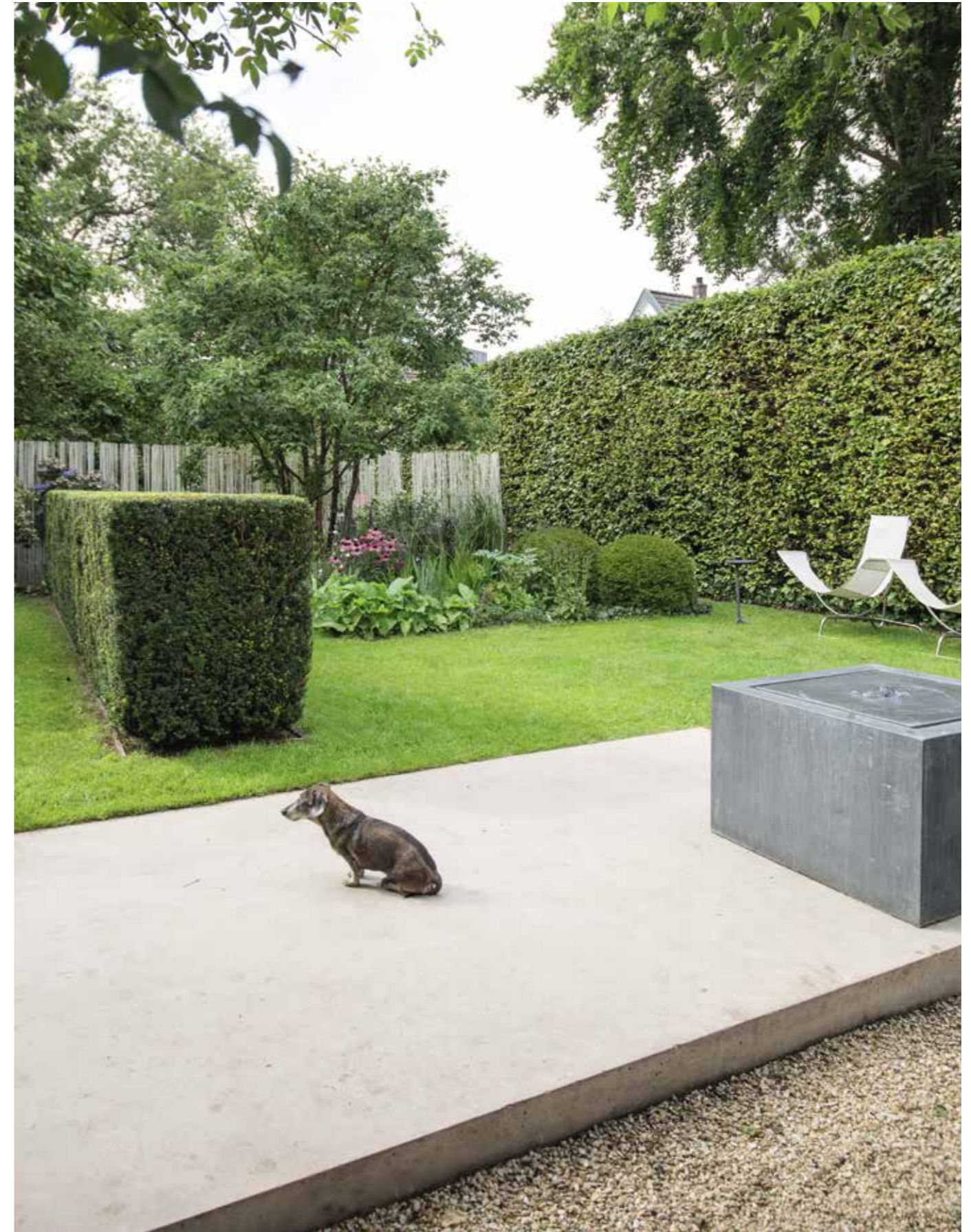

01 Het ontwerp voor hun privétuin

02 Van bovenaf is de structuur van de tuin goed te zien

03 Een blokvormige haag in contrast met de zachte vormen van vaste planten

02

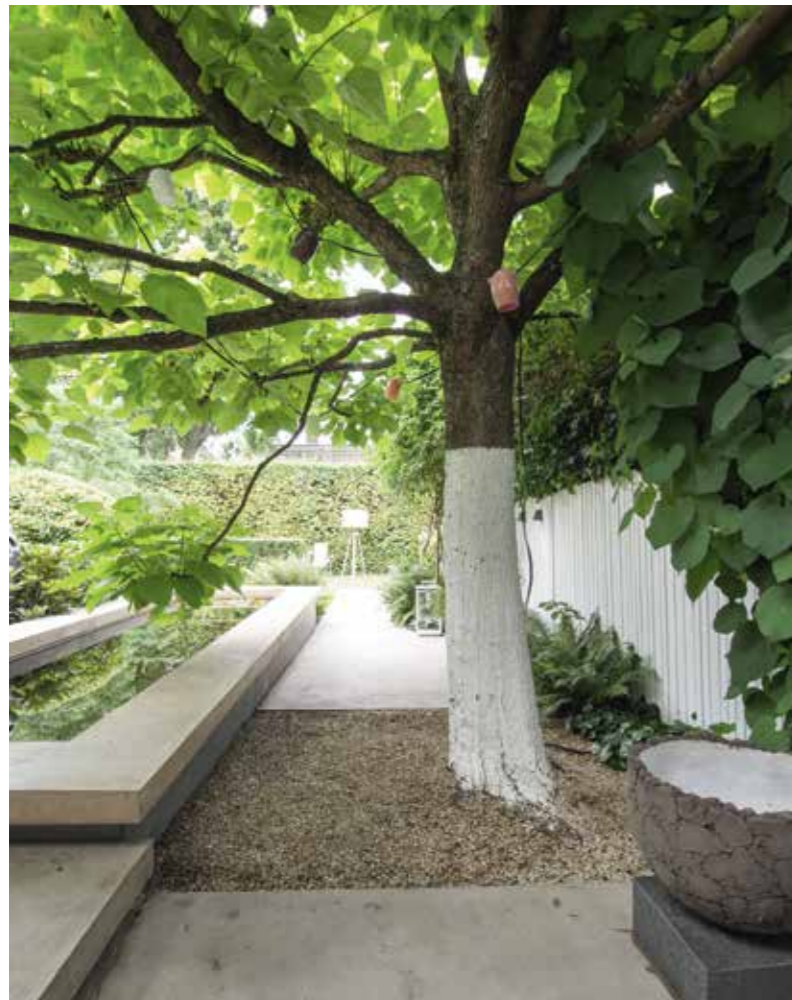

03

- 01
De lange haag trekt een grens in de tuin
- 02
Witte lijnen zorgen voor verband tussen de verschillende elementen
- 03
Doorkijkje met rode zonnehoed (*Echinacea purpurea*) en beemdtkroon (*Knautia macedonica*)

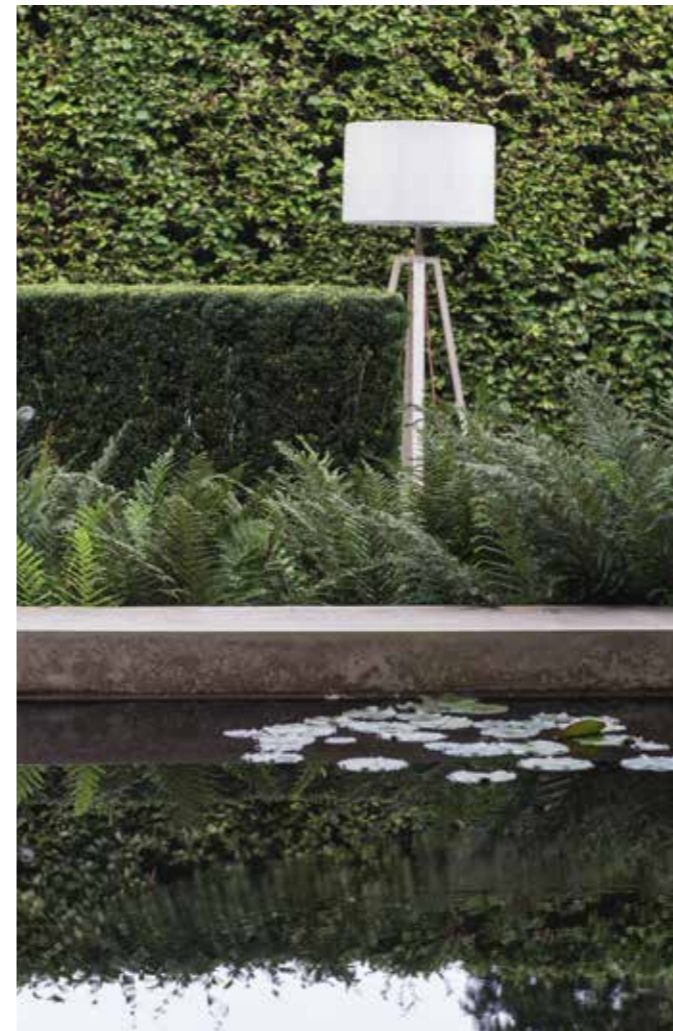
01

02

03

04

05

06

- 04
In deze tuin zijn geometrische verbanden bepalend
- 05
Varens en het blad van vaste planten contrasteren met harde lijnen
- 06
Duitse pijp (*Aristolochia macrophylla*) is een van de betrouwbaarste, winterharde, klimmende bladplanten